

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертаційну роботу Черниша Віталія Івановича «Синантропізація рослинності приміських лісів Центрально-Придніпровської височинної області» подану на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 205 «Лісове господарство» в галузі знань 20 «Аграрні науки та продовольство»

1. Актуальність роботи. В умовах сучасного рівня антропогенного навантаження на довкілля лісові фітоценози чи не найбільшою мірою зберегли ознаки природних екосистем. Проте, негативний вплив господарської діяльності людини досягнув і лісових утворень, особливо приміських лісів, розташованих у безпосередній близькості від урбоекосистем, що зазнали високого рівня антропогенного перетворення. Одним із характерних наслідків впливу людини на лісові ценози є отримання переваги для росту й розвитку видами, що в природних умовах домінантного становища не мали, тобто синантропізація рослинності.

Актуальність дисертації зумовлена тим, що станом на сьогодні в умовах Центрально-Придніпровської височинної області процес синантропізації рослинності приміських лісів супроводжується появою інвазійних видів, які активно пригнічують аборигенні рослини в їхньому природному ареалі. Інвазійні види здатні до посиленого розмноження, що загрожує збідненням біорізноманіття та біопродуктивності лісових фітоценозів.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота Черниша Віталія Івановича виконана впродовж 2018–2025 років на кафедрі лісового господарства Уманського національного університету за тематичним планом бюджетної наукової теми «Збалансоване використання, прогноз і управління природним та ресурсним потенціалом агроекосистем України» (номер державної реєстрації 0121U112521), підрозділ «Вивчення еколого-біологічних особливостей аборигенних та інтродукованих деревних, кущових і трав'яних рослин у Правобережному Лісостепу України та використання їх у культурі».

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність. Автором проведено різнобічний поглиблений аналіз наукової літератури на тему досліджень, визначено й обґрунтовано мету та завдання дисертаційної роботи, які включають проведення аналізу видового складу приміських лісів Центрально-Придніпровської височинної області з акцентом на ключові ділянки дослідження, якими є Білогрудівський ліс і Шполянське лісництво, також структури рослинності приміських лісів, що дає змогу визначити умови

поширення інвазійних видів.

Наукові положення, висновки та рекомендації виробництву, викладені автором у роботі, підтверджуються значною кількістю матеріалу, зібраного в ході польових досліджень, та подальшої його обробки та узагальнення за допомогою картографічних, лісівничих, фітоценотичних, статистичних та інших методів, що є логічним підсумком їх різнобічного дослідження в умовах Центрально-Придніпровської області.

4. Наукова новизна одержаних результатів проведених досліджень.

Серед положень дисертації, що містять наукову новизну одержаних результатів, варто відзначити розроблені здобувачем нові підходи та конкретні пропозиції щодо боротьби з фітоінвазіями в умовах приміських лісів Центрально-Придніпровській височинній області. Дисертаційне дослідження сприяє кращому вивченню особливостей формування видового складу фітоценозів приміських лісів у межах досліджуваної території.

5. Практичне значення дисертаційної роботи. Дисертаційна робота має практичне значення для визначення шляхів усунення негативних наслідків фітоінвазій на території приміських лісів Центрально-Придніпровської височинної області. Результати досліджень взяті до впровадження Навчально-виробничим відділом «Білогрудівський ліс»» (акт впровадження від «27» листопада 2023 р. – додаток Б2) та філією «Звенигородське лісове господарство» (акт впровадження від «27» листопада 2023 р. – додаток Б3).

Одержані результати та висновки використовуються в навчальному процесі Уманського національного університету під час викладання дисциплін «Антропогенний вплив на рослинний світ», «Лісівництво», «Лісові культури», «Лісові розсадники» (акт впровадження від «03» листопада 2023 р. – додаток Б1).

6. Повнота викладу результатів досліджень в опублікованих працях та особистий внесок здобувача до наукових публікацій, опублікованих зі співавторами. Дисертаційна робота є завершеною науковою працею, що виконана автором самостійно із дотриманням принципів академічної доброчесності. Авторіві належить постановка проблеми, обґрунтування методів досліджень і досліджуваних об'єктів, пошук інформації, опрацювання літературних джерел, здійснення польових досліджень та обробка їх матеріалів, розроблення заходів зі зменшення негативного антропогенного впливу на стан фітоценозів приміських лісів Центрально-Придніпровської височинної області, формулювання висновків і рекомендацій, підготовка наукових публікацій за матеріалами дисертаційного дослідження. Сформульовані положення рецензованої

наукової роботи є результатом багаторічних досліджень. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, в дисертації використано лише ті ідеї та положення, які є результатом особистої роботи дисертанта.

За темою дисертаційної роботи опубліковано 24 наукові праці, з яких: одна стаття у виданні, що індексується у міжнародній наукометричній базі Web of Sciences, 4 статті у наукових фахових виданнях України, 2 статті в наукових виданнях інших держав, що входять до міжнародних наукометричних баз і 17 тез, опублікованих у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій. Опубліковані праці повністю розкривають основний зміст дисертаційного дослідження.

7. Рекомендації щодо використання результатів дисертаційної роботи. Результати досліджень В.І. Черниша варті практичного використання при розробленні заходів зі зменшення негативного впливу фітоінвазій на стан ценозів приміських лісів Центрально-Придніпровської височинної області, а також в освітньому процесі у закладах вищої освіти під час викладання дисциплін «Антропогенний вплив на рослинний світ», «Лісівництво», «Лісові культури», «Лісові розсадники».

8. Характеристика структури дисертації, її мови та стилю викладення.

Дисертаційна робота характеризується логічною послідовністю, зв'язністю та завершеністю викладу матеріалу, чітким формулюванням основних наукових положень, висновків і пропозицій. Дисертацію написано українською мовою. Мова дисертації характеризується смисловою точністю, логічністю, дотриманням стилістичних норм і зв'язків у реченні, простотою викладу. В цілому, стилістичне оформлення тексту дисертаційної роботи відповідає особливостям письмового наукового стилю мови та узгоджується з вимогами до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора філософії.

За формою, змістом, глибиною розроблення і обґрунтування висновків дисертація є кваліфікованою науковою працею, виконаною на належному теоретичному та методичному рівні, містить уперше отримані та науково обґрунтовані результати вирішення такої важливої проблеми, як синантропізація рослинності приміських лісів Центрально-Придніпровської височинної області. На підставі обговорення рецензована дисертація визнана завершеною самостійною науково-дослідною працею, що відповідає вимогам до дисертаційних робіт профілю лісового господарства. Автор виконав значний обсяг досліджень, що дозволило сформулювати аргументовані висновки й запропонувати практичні рекомендації щодо зменшення негативного впливу фітоінвазій на стан рослинності приміських лісів

Центрально-Придніпровської височинної області. Аналіз дисертації й наукових праць, опублікованих автором, підтверджує те, що він виконав завершену науково-дослідну роботу, яка збагатила теорію та практику лісового господарства новими підходами й конкретними пропозиціями з поліпшення стану фітоценозів приміських лісів Центрально-Придніпровської височинної області.

Дисертаційна робота Черниша Віталія Івановича на тему: «Синантропізація рослинності приміських лісів Центрально-Придніпровської височинної області», подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 20 Аграрні науки та продовольство за спеціальністю 205 Лісове господарство, оформлена відповідно до Вимог до оформлення дисертації, затверджених Наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами) та вимог ДСТУ 3008:2015 «Інформація та документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура та правила оформлювання».

9. Структура та обсяг дисертації. Дисертацію викладено на 271 сторінки комп'ютерного набору, з яких основного тексту - 173 сторінки. Робота складається з анотації, вступу, п'яти розділів, висновків та рекомендацій виробництву; 167 найменувань 47 – латиницею та додатків на 82сторінках.

Результати дисертаційного дослідження викладені послідовно. Досліджено видовий склад, систематичну, біоморфологічну та екологічну структуру флори приміських лісів Центрально-Придніпровської височинної області. На основі отриманих результатів дослідження розроблено пропозиції щодо зменшення негативного впливу фітоінвазій, сформульовано висновки та рекомендації виробництву. Опубліковані праці повністю розкривають основний зміст дисертації.

10. Дискусійні положення та зауваження щодо дисертаційної роботи. За загальної позитивної оцінки дисертаційної роботи Черниша В. І. потрібно висловити деякі зауваження:

1. У дисертаційній роботі вжито терміни на позначення близьких за значенням понять: «ландшафт», «ценоз», «екосистема»; варто було б надати їм визначення з акцентом на відмінностях у змісті цих понять.

2. Варто було б, характеризуючи приміські ліси Центрально-Придніпровської височинної області, обрати ключові ділянки не лише в західній (Білогрудівський ліс) та центральній (Шполянське лісництво) частинах регіону, але також на сході (в районі Черкас, Сміли).

3. Варто було б конкретніше пояснити, в чому полягає узагальнення автором поняттєво-термінологічного апарату синантропної фітоценології (п. 2 «Наукової новизни»).

4. Було би правильніше писати не «понятійно-термінологічний», а «поняттєво-термінологічний» апарат (с. 33).

5. В розділі 3 підрозділ 3.4 доречно було б в таблиці навести порівняльну характеристику ґрунтів району ваших досліджень.

6. В розділі 3 підрозділ 3.6 наведені показники природно-заповідного фонду Центрально-Придніпровської височинної області. Для кращого сприйняття цієї інформації доречно було б помістити її в таблицю.

7. В розділі 4 таблиця 4.2 чи доречно наводити показники деревної продуктивності лісу залежно від ґрунтових умов, адже тематика дисертаційної роботи цього не вимагає.

Разом із тим, усі вищезазначені недоліки не применшують актуальності, новизни та наукової й практичної цінності виконаної різнопланової роботи для зменшення негативного впливу фітоінвазій на екосистеми приміських лісів Центрально-Придніпровської височинної області та не знижують загальної позитивної оцінки наукової роботи, не зменшують її значення для теорії і практики лісового господарства.

11. Загальний висновок. Дисертаційна робота В. І. Черниша на тему:

«Синантропізація рослинності приміських лісів Центрально-Придніпровської височинної області» є завершеною науковою працею, яка написана та оформлена відповідно до вимог Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук вищих навчальних закладах (наукових установах), затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 23 березня 2016 року №261 (зі змінами), п. 6 Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 та Вимог до оформлення дисертації, затверджених Наказом МОН України від 12.01.2017 № 40 (зі змінами), а її автор, – Черниш Віталій Іванович, – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії зі спеціальності 205 Лісове господарство галузі знань 20 Аграрні науки та продовольство.

Рецензент –

кандидат сільськогосподарських наук,

доцент, доцент кафедри лісового господарства

Уманського національного університету

Валентина МАМЧУР